

MARIA DZIEWICKA

Szkoła Główna Planowania i Statystyki
Warszawa

**LICZBA GOSPODARSTW CHŁOPSKO-ROBOTNICZYCH I MAŁOROLNYCH
NIEZAROBKOWYCH W POLSCE W 1957 R.**

Podstawą szacunku są dane ankiety IER, przeprowadzonej w 1957 r. w 80 wsiach (około 9 tys. rodzin) oraz dane GUS o liczbie indywidualnych gospodarstw chłopskich i zajmowanej przez nie powierzchni użytków rolnych.

Podział gospodarstw małorolnych na grupy społeczne

Aby z ogółu rodzin zaankietowanych wydzielić rodziny chłopsko-robotnicze, zastosowano trojaki podział: 1) podział rodzin (gospodarstw), rodzina była rozumiana jako wspólnota gospodarcza, 2) podział ludzi zarobkujących, 3) uzupełnienie podziału rodzin (gospodarstw) z podziałem ludzi zarobkujących, przede wszystkim w odniesieniu do rodzin małorolnych. W ten sposób powiązano cechy gospodarstwa i cechy zarobkującego.

1. Wszystkie rodziny zaankietowane podzielono na bezrolne, działkowiczów do 0,5 ha, małorolnych, tj. posiadaczy gospodarstw o obszarze 0,5—4 ha, oraz pozostałe, gospodarujące na obszarze 4 i więcej ha.

Punktem wyjścia tego podziału jest znaczenie gospodarstwa rolnego jako podstawy zatrudnienia i utrzymania rodziny. Gospodarstwa o obszarze mniejszym niż 4 ha (w rejonie południowo-wschodnim — mniejszym niż 3 ha) uznano jako w zasadzie nie wystarczające dla zapewnienia pełnego zatrudnienia i odpowiednich środków utrzymania rodzinie, a więc za posiadające w zasadzie nadwyżki siły roboczej i niedostateczne środki produkcji dla jej wykorzystania, to jest za niezdolne do utrzymania się bez dodatkowych zarobków. Dalsza analiza potwierdziła słuszność tej tezy. Z nich więc wywodzi się większość chłopów zatrudnionych poza gospodarstwem rolnym, one właśnie zmieniają społeczno-ekonomiczny charakter pod wpływem rozszerzania się chłopskich zajęć zarobkowych. One są bazą, na której kształtuje się warstwa chłopów-robotników.

2) Chłopów zarobkujących podzielono według charakteru pracy zarobkowej. Spośród ogółu zarobkujących wydzielono zarobkujących u sąsiadów stale lub na dniówki, zarobkujących dorywczo, lecz nie u sąsiadów, zarobkujących stale w sektorze socjalistycznym, zarobkujących sezonowo w sektorze socjalistycznym, jeżeli praca ma charakter trwały, a dochód, który przynosi, ma istotne znaczenie w budżecie rodziny oraz rzemieślników indywidualnych i członków spółdzielni pracy. Przedsiębiorcy pracujący na własny rachunek, poza rzemieślnikami, oraz zatrudnieni u osób prywatnych poza rolnictwem byli tak nieliczni, że nie wyodrębniono ich w osobną grupę. (Materiał ankietowy nie objął wsi podmiejskich).

Tab. 1 daje ogólne pojęcie o rozpowszechnieniu i rodzaju zarobkowania chłopów poza gospodarstwem.

3) Podział gospodarstw rolnych uzupełniono podziałem zatrudnionych, przede wszystkim w odniesieniu do małorolnych. Wszystkie małorolne gospodarstwa chłopskie podzielono na sześć typów według następującego klucza:

Do grupy chłopów-robotników (chr) zaliczono rodziny, w których **głowa rodziny** stale lub sezonowo zarobkuje poza gospodarstwem rolnym w sektorze uspołecznionym. Nie wliczono tu zatrudnionych w prywatnych gospodarstwach rolnych.

Tabela 1

Ogólne dane o zarabkowaniu poza gospodarstwem w rodzinach chłopskich

Wyszczególnienie	Rejony				opolski
	środko- wo- zachodni	środko- wo- wschodni	połud- niowo- wschodni	połud- niowo- zachodni	
% gospodarstw o obszarze 0,5—4 ha wśród ogółu indywidualnych gospodarstw chłopskich	38,5	28,7	53,5 ^{a)}	46,1	56,1
% gospodarstw, w których ktoś z rodziny zarabkuje poza gospodarstwem					
a) wśród ogółu gospodarstw	40,3	34,3	56,1	58,3	51,8
b) wśród gospodarstw o obszarze 0,5—4 ha	82,1	60,7	67,2 ^{a)}	82,6	66,6
% gospodarstw, w których głowa rodziny zarabkuje poza gospodarstwem					
a) wśród ogółu gospodarstw	29,3	23,1	38,6	40,5	25,2
b) w grupie 0,5—4 ha	69,7	49,0	50,2 ^{a)}	70,1	41,4
% osób zarabkujących poza gospodarstwem wśród ogółu osób w wieku 14—60 lat	22,2	17,3	34,1	28,6	32,6
w tym:					
u sąsiadów ^{b)}	3,4	3,1	2,9	0,8	0,2
stałe w sektorze socjalistycznym i rzemiośle indywidualnym	14,7	7,8	17,2	24,0	29,7
stałe i sezonowo w rzemiośle	1,0	2,1	3,9	0,1	2,7
sezonowo w sektorze socjalistycznym i rzemiośle	0,6	3,7	4,0	0,9	0,6
dorywczo	3,5	2,7	10,0	3,8	2,7
% osób zarabkujących stale według GUS	20,7	12,1	19,7	27,6	33,9

^{a)} w gospodarstwach o obszarze 0,5—3 ha

^{b)} zarabkujących głównie na dniówki, bez względu na ilość dniówek

Wliczono natomiast rodziny, w których ktoś z członków zarabkuje na dniówki w prywatnym cudzym gospodarstwie rolnym, o ile głowa rodziny zarabkuje w sektorze uspołecznionym.

Do grupy drugiej (or) zaliczono te rodziny, w których ktoś z członków rodziny (lecz nie głowa rodziny) zarabkuje jak wyżej.

Grupę trzecią (chrz) stanowią gospodarstwa rzemieślników indywidualnych bądź członków spółdzielni pracy.

Do grupy wyrobników (w) wliczono rodziny, w których ktoś z członków rodziny (lub głowa rodziny) zarabkuje stale lub dniówkowo w cudzym, prywatnym gospodarstwie rolnym, bez względu na liczbę dniówek.

Grupa piąta (s) to rodziny rencistów, dożywotników, starców w wieku ponad 60 lat.

Do grupy szóstej (X) wliczono rodziny bez stałych zarobków poza gospodarstwem, po wydzieleniu wliczonych do grupy czwartej i piątej, oraz po wydzieleniu rodzin „innych”, tj. znajdujących się w sytuacji nietypowej: przedsiębiorców, młodych małżeństw silnie jeszcze związanych z gospodarstwami rodziców, rodzin

pojedynczych osób itd. Jest to grupa właściwych rolników, utrzymujących się wyłącznie z gospodarstwa rolnego, lub mających tylko dorywcze zarobki.

Grupa siódma (o) to inni. Jest to grupa mieszana, bez określonego oblicza społeczno-ekonomicznego.

Tabela 2 przedstawia podział gospodarstw małorolnych na 7 wyżej wymienionych grup. Wynika z niej jasno, jak ważnym czynnikiem zróżnicowania gospodarstw małorolnych jest zarobkowanie w sektorze socjalistycznym. „Normalne” gospodarstwa rolne we wszystkich rejonach aż do granicy 4 ha (w rejonie południowo-wschodnim do 3 ha) stanowią mniejszość, najliczniejsze zaś są gospodarstwa chłopsko-robotnicze. Stosunkowo nieliczna jest grupa z zarobkującymi tylko członkami rodzin. Niewielki jest też odsetek gospodarstw z zarobkującymi u sąsiadów, zwłaszcza jeżeli wziąć pod uwagę, że wliczono tu wszystkie gospodarstwa, w których występuje ten typ zarobkowania, bez względu na to, czy zarobkuje głowa rodziny, czy ktoś z jej członków i bez względu na stopień stałości pracy. Zwłaszcza w rejonach ziem zachodnich odsetek ten jest minimalny.

Tabela 2

Podział gospodarstw małorolnych na grupy społeczne. Gospodarstwa o obszarze 0,5—4 ha

Rejony	Ogółem	Chr*	Chrz	Or	W	S	X	O
Liczby bezwzględne								
Środkowo-zachodni	417	247	29	25	32	32	32	20
Środkowo-wschodni	645	174	72	44	71	68	187	29
Południowo-wschodni	2099	630	187	234	100	188	684	76
Południowo-zachodni	512	331	16	34	11	40	61	19
Opolski	274	111	16	49	1	46	38	13
Odsetki								
Środkowo-zachodni	100	59,2	6,9	6,0	7,7	7,7	7,7	4,8
Środkowo-wschodni	100	27,0	11,2	6,8	11,1	10,5	28,9	4,5
Południowo-wschodni	100	30,0	8,9	11,1	4,8	8,9	32,7	3,6
Południowo-zachodni	100	64,7	3,1	6,6	2,1	7,8	12,0	3,7
Opolski	100	40,5	5,8	17,9	0,4	16,8	13,9	4,7

Odsetek gospodarstw chłopsko-robotniczych rośnie we wszystkich rejonach wraz ze wzrostem obszaru gospodarstwa. Wyraźnie zarysowuje się różnica w odsetkach gospodarstw chłopsko-robotniczych między rejonami wschodnimi i zachodnimi. We wszystkich rejonach znaczny jest odsetek gospodarstw starców, rencistów, dożywotników itd. Na ten moment warto zwrócić szczególną uwagę. O ile problem chłopa-robotnika jest dziś szczególnie popularny, to problem starców na wsi i ich gospodarstw umyka z pola widzenia. A jest to sprawa ważna z punktu widzenia polityki społecznej i ekonomicznej.

Taki obraz rozwarstwienia małorolnych gospodarstw chłopskich wykształtował się nie od razu wraz z polską rewolucją 1944—1945 roku, lecz stopniowo, w związku z procesem industrializacji. W opracowaniach ankiet IER z 1947 i 1952 roku małorolne gospodarstwa chłopskie nie były grupowane tak, jak w 1957 roku, nie można więc porównać zmian w ich zróżnicowaniu bez ponownego przepracowania całego materiału. Jednak pojęcie o zmianach, jakie zaszły w tym okresie daje porównanie rodzaju zatrudnienia poza gospodarstwem wszystkich zarobkujących chłopów.

Na podstawie danych ankiet IER o odsetkach zatrudnionych i strukturze zatrudnienia w poszczególnych rejonach oraz danych GUS o liczbie gospodarstw rolnych i ludności wiejskiej można dać następujący, orientacyjny obraz zmian, jakie zaszły w strukturze zatrudnienia w dziesięcioleciu 1947—1957.

Szczególną wymowę ma porównanie odsetka zatrudnionych w sektorze socjalistycznym i zatrudnionych u sąsiadów.

Tabela 3

Struktura zatrudnienia chłopów poza gospodarstwem rolnym

Rodzaj zatrudnienia	Odsetek zatrudnionych w latach	
	1947	1957
Ogółem zatrudnieni	100	100
Sektor socjalistyczny	31	76
Rzemieślnicy	21	12
Wyrobownicy u sąsiadów	36	9
Inni	12	3

Szacunek liczby gospodarstw chłopsko-robotniczych i małorolnych gospodarstw niezarobkowych

Jeżeli uznać dane ankiety IER za reprezentatywne, można na ich podstawie ustalić szacunkową liczbę gospodarstw.

Wydaje się, że najmniejszy błąd popełnimy biorąc z danych ankiety IER odsetek gospodarstw chłopsko-robotniczych wśród gospodarstw o obszarze 0,5—1, 1—2, 2—3 i 3—4 ha i odnosząc ten odsetek do liczby gospodarstw danej grupy obszarowej według danych statystyki powszechnej¹.

Szczegółowy podział liczby gospodarstw małorolnych według obszaru powierzchni ogólnej mamy jedynie dla roku 1954. Dane na rok 1957 i 1958 opublikowane są jedynie w przedziałach: 0,1—0,5; 0,5—2; 2—3; 3—5. Są to przedziały za szerokie z punktu widzenia tego, o czym była mowa wyżej. Zresztą, jako granicę obszarową gospodarstw małorolnych ustaliliśmy na podstawie ankiety 4 ha. Tego przedziału nie uwzględniają dane na rok 1957 i 1958.

Dlatego, aby ustalić szczegółowy podział gospodarstw małorolnych na rok 1957 (dla tego roku bowiem mamy dane ankiety) zrobiono założenia, że w okresie 1954—1957 liczba gospodarstw o obszarze 0,5—1 i 1—2 wzrosła w tej samej proporcji. Podobnie liczba gospodarstw o obszarze 3—4 ha i 4—5 ha. Rozbito zatem liczbę gospodarstw o obszarze 0,5—2 i 3—5 według stanu z 1957 r. na szczegółowsze grupy według proporcji z roku 1954. Rachunku dokonano województwami.

Ponieważ dane IER odnoszą się do rejonów, a dane GUS do województw, pogrupowano dane GUS dla województw w następujący sposób: do rejonu środkowo-zachodniego zaliczone województwa poznańskie i pomorskie, do środkowo-wschodniego warszawskie, łódzkie, lubelskie i białostockie, do południowo-zachodniego, zielonogórskie i wrocławskie, do opolskiego — opolskie.

Ze względu na to, że ankieta IER nie objęła województw katowickiego, gdańskiego, olsztyńskiego, koszalińskiego i szczecińskiego, dla województw tych przyjęto taki odsetek gospodarstw chłopsko-robotniczych w poszczególnych rejonach i grupach obszarowych jak w rejonie południowo-zachodnim. Ankieta IER z 1952 roku wykazała bowiem² w północnych częściach ziem odzyskanych niemal tak wysoki odsetek zarobkujących jak na południu, wysoki jest też, jak wiadomo, ten odsetek w województwie katowickim.

Rachunek przeprowadzono w dwóch wariantach: biorąc pod uwagę tylko te małorolne gospodarstwa, w których zarobkuje głowa rodziny (grupa **chr** i **chrz**) i wszystkie gospodarstwa małorolne, w których ktoś zarobkuje (grupa **chr**, **chrz**, i **or**). W szacunku potraktowano łącznie grupę **chr**, i **chrz** ze względu na duże znaczenie pracy zarobkowej w obu tych grupach. Obie te grupy reprezentują gospodarstwa „mieszane”, ludność z obu tych grup gospodarstw to ludność o „mieszanym stylu życia”, większości jej trudno już zaliczyć do ludności rolniczej.

Dla porównania w analogiczny sposób wyszacowano liczbę małorolnych gospodarstw „rolniczych”. Za podstawę szacunku wzięto odsetek tych gospodarstw

¹ Rocznik Statystyczny 1958.

² Społeczno-ekonomiczna struktura wsi w Polsce Ludowej. Wyniki badań ankietowych IER 1957, str. 156, 157.

(symbol x) wg danych IER. Wszystkie gospodarstwa o obszarze poniżej 0,5 ha przyjęto za nierolnicze. Nie wliczono gospodarstw wyrobniczych, gospodarstw starców i rencistów oraz gospodarstw wydzielonych, znajdujących się w sytuacji nietypowej (grupy W, Os i O). Dla rejonów nie objętych ankietą IER z 1957 r. przyjęto, podobnie jak przy szacunku liczby gospodarstw chłopsko-robotniczych, dane dla rejonu południowo-zachodniego.

Rezultatem szacunku są tabele 4, 5 i 6.

Tabela 4

Szacunek liczby gospodarstw chłopsko-robotniczych i rzemieślniczych w Polsce (grupy chr i chrz)

Wariant I

Rejony	Gospodarstwa o powierzchni ogólnej w ha:					
	0,1—4	w tym				
		0,1—0,5	0,5—1	1—2	2—3	3—4
	Liczba gospodarstw w tys.					
Polska	1051,0	231,5	202,6	305,9	201,7	109,3
Środkowo-Zachodni	151,5	43,2	30,4	43,5	20,2	14,2
Środkowo-Wschodni	227,2	30,6	30,6	61,0	62,9	42,1
Południowo-Wschodni	303,2	45,7	54,1	103,5	68,6	31,3
Południowo-Zachodni	98,1	26,3	25,3	25,7	14,5	6,3
Opolski	46,0	16,8	13,6	8,6	4,8	2,2
Woj. Katowickie	136,9	45,0	29,1	38,3	17,2	7,3
Pozostałe tereny	88,1	23,9	19,5	25,3	13,5	5,9

W odsetkach ogółu indywidualnych gospodarstw rolnych i działek o obszarze 0,1 i więcej ha

Polska	29,3	6,5	5,7	8,5	5,6	3,0
Środkowo-Zachodni	33,1	9,4	6,6	9,6	4,4	3,1
Środkowo-Wschodni	18,1	2,4	2,4	4,9	5,0	3,4
Południowo-Wschodni	29,8	4,5	5,4	10,1	6,7	3,1
Południowo-Zachodni	37,5	10,0	9,7	9,8	5,6	2,4
Opolski	36,0	13,1	10,6	6,7	3,8	1,8
Woj. Katowickie	62,2	20,5	13,2	17,4	7,8	3,3
Pozostałe tereny	30,1	8,2	6,6	8,6	4,6	2,1

Szacunek udziału gospodarstw chłopsko-robotniczych i małorolnych gospodarstw niezarobkowych w obszarze użytków rolnych, oraz produkcji ogólnej i towarowej

Obszar użytków rolnych wyszacowano mnożąc szacunkową liczbę gospodarstw danego typu przez obliczony na podstawie ankiety IER średni obszar użytków rolnych w każdej grupie. Średni obszar użytków w rejonach nie objętych ankietą przyjęto taki jak w rejonie południowo-zachodnim, średni obszar użytków w działkach o obszarze 0,1—0,5 ha przyjęto we wszystkich rejonach jako 0,2, w gospodarstwach o obszarze 0,5—1 jako 0,7 ha. Tak otrzymane liczby odniesiono do ogólnej liczby użytków rolnych w posiadaniu indywidualnych gospodarstw chłopskich wg danych GUS¹.

Wartość produkcji ogólnej i towarowej obliczono mnożąc szacunkową liczbę gospodarstw danej grupy przez wyliczoną na podstawie ankiety średnią wartość produkcji ogólnej i towarowej na gospodarstwo. Dla gospodarstw grupy or przyjęto tę samą wartość produkcji na gospodarstwo jak w grupie ochr. W działkach o ob-

¹ Rocznik Statystyczny 1959 r.

Tabela 5

Szacunek liczby gospodarstw chłopsko-robotniczych i rzemieślniczych w Polsce w 1957 r. (grupy chr, chrz, i or)
Wariant II

Rejony	Gospodarstwa o powierzchni ogólnej w ha:					
	0,1—4	w tym				
		0,1—0,5	0,5—1	1—2	2—3	3—4
	Liczba gospodarstw w tys.					
Polska	1192,4	231,5	221,1	344,4	239,6	155,8
Środkowo-Zachodni	161,4	43,2	33,3	45,1	23,5	16,3
Środkowo-Wschodni	257,6	30,6	32,8	66,5	69,7	58,0
Południowo-Wschodni	373,3	45,7	59,7	123,5	90,3	54,1
Południowo-Zachodni	104,6	26,3	26,9	27,8	15,8	7,8
Opolski	56,9	16,8	16,8	13,1	6,7	3,5
Woj. Katowickie	114,8	45,0	30,9	41,2	18,8	8,9
Pozostałe tereny	93,8	23,9	20,7	27,2	14,8	7,2

W odsetkach ogółu indywidualnych gospodarstw rolnych i działek o obszarze 0,1 i więcej ha

Polska	32,8	6,4	6,1	9,4	6,6	4,3
Środkowo-Zachodni	35,3	9,4	7,3	9,9	5,1	3,6
Środkowo-Wschodni	20,5	2,4	2,6	5,3	5,6	4,6
Południowo-Wschodni	36,6	4,5	5,8	12,1	8,9	5,3
Południowo-Zachodni	39,9	10,0	10,3	10,6	6,0	3,0
Opolski	44,5	13,2	13,2	10,2	5,2	2,7
Woj. Katowickie	66,6	20,4	15,0	18,7	8,5	4,0
Pozostałe tereny	32,0	8,1	7,2	9,3	5,0	2,4

szarze 0,1—0,5 ha i 0,5—1 ha, dla których nie liczono średniej wartości produkcji przyjęto we wszystkich rejonach średnią wartość produkcji na 1 ha użytków równą 10.000 zł. Założono, że gospodarstwa te nie dają żadnej produkcji towarowej.

Wartość produkcji ogólnej i towarowej wszystkich indywidualnych gospodarstw chłopskich obliczono mnożąc obszar użytków wg GUS¹ przez średnią wartość produkcji ogólnej.

Dla rejonów nie objętych ankietą przyjęto zaokrągloną najniższą wartość produkcji spośród rejonów zbadanych, a więc w grupie 1—2 ha 13 tysięcy produkcji ogólnej i 3 tys. produkcji towarowej na gospodarstwo, w grupie 2—3 ha odpowiednio 18 i 6 tysięcy, w grupie 3—4 ha — 21 i 7 tysięcy. Według danych bowiem ankiety z 1952 roku można mniemać, że produkcja w małych gospodarstwach północnych części ziem odzyskanych jest niższa, niż na południu; podobnie, przeprowadzone poprzednio, na podstawie danych 1954 r., badania gospodarstw robotniczych w rejonie przemysłowym wykazały ich niższą produktywność w porównaniu z innymi rejonami.

Średnią produkcję ogólną i towarową na 1 ha użytków przyjęto w tych rejonach jako 6.000 i 3.000 zł. Wyniki szacunku przedstawione są w tabelach 7, 8, 9.

¹ Rocznik Statystyczny 1959 r.

Tabela 6

Szacunek liczby gospodarstw małorolnych niezarobkowych (rolniczych) w Polsce w 1957 r.

Rejony	Gospodarstwa o powierzchni ogólnej w ha:				
	w tym				
	0,5—4	0,5—1	1—2	2—3	3—4
	Liczba gospodarstw w tys.				
Polska	412,5	12,5	71,5	139,8	188,7
Środkowo-Zachodni	14,2	1,0	1,6	3,8	7,8
Środkowo-Wschodni	134,1	4,5	29,0	37,3	63,3
Południowo-Wschodni	198,3	3,7	33,7	73,7	87,2
Południowo-Zachodni	10,0	1,3	1,2	3,9	3,6
Opolski	7,6	0,5	1,8	2,2	3,1
Woj. Katowickie	27,1	0,9	2,5	10,6	13,1
Pozostałe tereny	21,2	0,6	1,7	8,3	10,6

W odsetkach ogółu indywidualnych gospodarstw rolnych o obszarze 0,5 i więcej ha

Polska	12,3	0,4	2,1	4,2	5,6
Środkowo-Zachodni	3,6	0,2	0,6	0,9	1,9
Środkowo-Wschodni	11,1	0,4	2,4	3,1	5,2
Południowo-Wschodni	20,7	0,4	3,5	7,7	9,1
Południowo-Zachodni	4,3	0,6	0,5	1,7	1,5
Opolski	7,1	0,5	1,5	2,0	2,9
Woj. Katowickie	16,1	0,5	1,5	6,3	7,8
Pozostałe tereny	8,0	0,2	0,6	3,1	4,1

Szacunek liczby zatrudnionych związanych z gospodarstwem rolnym

Podobnie jak szacunek poprzedni, tak i ten można przeprowadzić na podstawie danych ankiety IER, dotyczących liczby zatrudnionych poza gospodarstwem rolnym oraz danych GUS. W jeszcze większym stopniu niż szacunek liczby gospodarstw chłopsko-robotniczych ma on znaczenie jedynie orientacyjne, gdyż jak wspomniano wyżej, ścisłe dane wymagałyby znacznie większej liczby obserwacji ze względu na ogromną różnorodność wsi pod względem rozpowszechnienia zarobkowania poza gospodarstwem oraz odsetka ludności małorolnej i bezrolnej, a także wobec braków danych statystyki powszechnej. Daje on pojęcie raczej o rzędzie wielkości niż o konkretnych liczbach.

Na pewno jednak uzasadnia twierdzenie, że są to liczby duże i że problem związku z gospodarstwem rolnym dotyczy znacznego odsetka zatrudnionych w Polsce we wszystkich rejonach.

Szacunku dokonano w dwóch wariantach.

- A. Na podstawie danych ankiety IER ustalono odsetek zatrudnionych w stosunku do ogółu ludności wiejskiej w poszczególnych rejonach oraz odsetek bezrolnych i działkowiczów, posiadających gospodarstwa o obszarze 0,1 do 0,5 ha wśród ogółu zatrudnionych w rejonie. Odsetki te odniesiono do ogółu ludności wiejskiej wg danych GUS¹. Dla rejonów nie objętych badaniami przyjęto dane spisu czerwcowego 1957 r.
- B. Odsetek stale zatrudnionych, zamieszkałych w indywidualnych gospodarstwach rolnych o obszarze 0,1 i więcej ha w stosunku do ludności w wieku 14 i więcej lat, obliczony na podstawie ankiety IER, odniesiono do liczby ludności w wieku

¹ Rocznik Statystyczny 1959, str. 24.

Tabela 7

Szacunek procentowego udziału obszaru użytków rolnych oraz produkcji ogólnej i towarowej gospodarstw chłopsko-robotniczych i rzemieślniczych (grupa chr i chr^a) w odsetkach obszaru użytków produkcji ogólnej i towarowej ogółu indywidualnych gospodarstw chłopskich o obszarze 0,1 i więcej ha

Rejony	Gospodarstwa o powierzchni ogólnej w ha					
	0,1—4	0,1—0,5	0,5—1	1—2	2—3	3—4
Obszar użytków						
Polska	7,7	0,3	0,8	2,2	2,5	1,9
Środkowo-Zachodni	6,3	0,3	0,8	2,0	1,6	1,6
Środkowo-Wschodni	5,6	0,1	0,3	1,3	2,0	1,9
Południowo-Wschodni	12,8	0,3	1,1	3,9	4,7	2,8
Południowo-Zachodni	7,3	0,4	1,2	2,2	2,2	1,3
Opolski	8,5	0,7	1,9	2,2	2,2	1,5
Woj. Katowickie	23,7	1,8	4,2	10,0	7,9	4,8
Pozostałe tereny	3,9	0,2	0,5	1,3	1,2	0,7
Produkcja ogólna						
Polska	10,3	0,4	1,2	3,5	3,1	2,1
Środkowo-Zachodni	8,9	0,4	1,1	3,3	2,1	2,0
Środkowo-Wschodni	7,7	0,1	0,5	2,2	2,6	2,3
Południowo-Wschodni	14,6	0,5	1,5	5,1	5,1	2,6
Południowo-Zachodni	10,5	0,5	1,8	3,6	2,8	1,8
Opolski	8,5	0,7	1,9	2,4	2,2	1,3
Woj. Katowickie	42,2	3,0	6,9	16,7	10,4	5,2
Pozostałe tereny	5,7	0,3	0,9	2,1	1,6	0,8
Produkcja towarowa						
Polska	6,0	—	—	2,1	2,2	1,7
Środkowo-Zachodni	4,9	—	—	1,9	1,6	1,4
Środkowo-Wschodni	5,4	—	—	1,6	1,9	1,9
Południowo-Wschodni	9,8	—	—	3,4	4,0	2,4
Południowo-Zachodni	5,8	—	—	2,4	2,0	1,4
Opolski	3,8	—	—	1,5	1,4	0,9
Woj. Katowickie	18,1	—	—	7,8	6,9	3,4
Pozostałe tereny	2,6	—	—	0,9	1,1	0,6

^a gospodarstwa o obszarze do 4 ha, w których głowy rodziny pracują stale lub sezonowo, w sektorze socjalistycznym lub indywidualnym rzemiośle.

Tabela 8

Szacunek procentowego udziału obszaru użytków rolnych, produkcji ogólnej i towarowej gospodarstw chłopsko-robotniczych (grupa chr, chrz, or^a) w odsetkach obszaru użytków, produkcji ogólnej i towarowej ogółu indywidualnych gospodarstw chłopskich o obszarze 0,1 i więcej ha

Rejony	Gospodarstwa o powierzchni ogólnej w ha					
	0,1—4	0,1—0,5	0,5—1	1—2	2—3	3—4
Obszar użytków						
Polska	9,4	0,3	0,9	2,4	3,2	2,6
Środkowo-Zachodni	7,0	0,3	0,8	2,1	1,9	1,9
Środkowo-Wschodni	6,7	0,1	0,3	1,2	2,5	2,6
Południowo-Wschodni	17,2	0,3	1,2	4,7	6,1	4,9
Południowo-Zachodni	8,0	0,4	1,3	2,4	2,3	1,6
Opolski	11,9	0,7	2,4	3,4	3,1	2,3
Woj. Katowickie	31,5	1,8	4,4	10,7	8,8	5,8
Pozostałe tereny	4,4	0,2	0,6	1,4	1,3	0,9
Produkcja ogólna						
Polska	12,3	0,4	1,3	3,9	3,7	3,0
Środkowo-Zachodni	9,9	0,4	1,2	3,5	2,5	2,3
Środkowo-Wschodni	9,1	0,1	0,6	2,4	2,6	3,2
Południowo-Wschodni	19,3	0,3	1,6	6,2	6,7	4,5
Południowo-Zachodni	11,4	0,5	1,9	3,9	2,9	2,2
Opolski	11,8	0,7	2,4	3,6	3,1	1,9
Wcj. Katowickie	46,0	3,0	7,3	10,0	11,4	6,3
Pozostałe tereny	6,3	0,3	0,9	2,4	1,7	1,0
Produkcja towarowa						
Polska	7,3	—	—	2,4	2,6	2,3
Środkowo-Zachodni	5,4	—	—	2,0	1,8	1,6
Środkowo-Wschodni	6,5	—	—	1,8	2,1	2,6
Południowo-Wschodni	13,5	—	—	4,0	5,4	4,1
Południowo-Zachodni	6,5	—	—	2,6	2,2	1,7
Opolski	5,7	—	—	2,4	1,0	1,4
Woj. Katowickie	20,1	—	—	8,3	7,6	4,2
Pozostałe tereny	2,9	—	—	1,1	1,2	0,6

^a gospodarstwa o obszarze 0,1—4 ha, w których głowy rodziny lub członkowie rodzin zarobkują stale lub sezonowo w sektorze socjalistycznym lub indywidualnym rzemiośle.

14 i więcej lat, zamieszkałej w indywidualnych gospodarstwach rolnych o obszarze 0,1 i więcej ha wg danych spisu czerwcowego GUS z 1957 r.

Rezultaty szacunku zawiera tablica 10. Liczba zarobkujących stale, zamieszkałych w indywidualnych gospodarstwach rolnych i działkach o obszarze 0,1 i więcej ha wynosi wg pierwszego wariantu 1.715 tysięcy, wg drugiego 1.580 tysięcy wobec 1.882 tysięcy wg danych spisu czerwcowego GUS.

Przy porównaniu wszystkich trzech liczebności należy wziąć pod uwagę, że dane ankiety IER na ogół nie obejmują miejscowości podmiejskich, gdzie liczba zarobkujących jest wyższa w porównaniu z pozostałymi terenami.

Tabela 9

Szacunek procentowego udziału obszaru użytków rolnych produkcji ogólnej i towarowej matorolnych gospodarstw niezarobkowych (rolniczych) w odsetkach obszaru użytków, produkcji ogólnej i towarowej ogółu indywidualnych gospodarstw chłopskich o obszarze 0,5 i więcej ha

Rejony	Gospodarstwa o powierzchni ogólnej w ha				
	0,5—4	0,5—1	1—2	2—3	3—4
Obszar użytków					
Polska	5,2	0,1	0,6	1,6	2,9
Środkowo-Zachodni	1,3	0,0	0,1	0,3	0,9
Środkowo-Wschodni	5,0	0,1	0,6	1,3	3,0
Południowo-Wschodni	14,4	0,1	1,5	4,9	7,9
Południowo-Zachodni	1,5	0,0	0,2	0,6	0,7
Opolski	3,8	0,1	0,5	1,1	2,1
Woj. Katowickie	2,4	0,3	0,4	0,9	0,8
Pozostałe tereny	0,3	0,0	0,1	0,1	0,1
Produkcja ogólna					
Polska	7,3	0,1	0,8	2,4	4,0
Środkowo-Zachodni	1,7	0,0	0,1	0,4	1,2
Środkowo-Wschodni	6,7	0,1	1,0	1,7	3,9
Południowo-Wschodni	16,7	0,1	1,8	5,9	8,9
Południowo-Zachodni	2,3	0,1	0,4	0,9	0,9
Opole	4,0	0,1	0,4	1,2	2,3
Woj. Katowickie	17,2	0,5	1,1	6,4	9,2
Pozostałe tereny	2,6	0,0	0,1	0,9	1,6
Produkcja towarowa					
Polska	6,0	—	0,6	1,9	3,5
Środkowo-Zachodni	1,6	—	0,0	0,3	1,2
Środkowo-Wschodni	5,7	—	0,9	1,4	3,4
Południowo-Wschodni	17,0	—	1,5	6,0	9,5
Południowo-Zachodni	2,2	—	0,4	0,9	0,9
Opole	3,8	—	0,2	1,0	2,6
Woj. Katowickie	11,0	—	0,5	4,3	6,2
Pozostałe tereny	1,7	—	0,1	0,6	1,0

Ustaloną w obu szacunkach liczbę zatrudnionych odniesiono do ogólnej liczby zatrudnionych wg danych GUS¹, otrzymując w ten sposób odsetek zatrudnionych, związanych z gospodarstwem rolnym, wśród ogółu zatrudnionych w Polsce².

Odsetek ten wynosi wg wariantu A 23,4%, wg wariantu B 21,6%, a według spisu czerwcowego GUS 25,7%.

¹ Rocznik Statystyczny 1958 r. str. 303.

² Ogół zatrudnionych obejmuje tylko ubezpieczonych w zakładach CZ Ubezpieczeń Społecznych.

Tabela 10

Szacunek liczby stale zatrudnionych, związanych z gospodarstwem rolnym o obszarze 0,1 i więcej ha w odsetkach ogółu zatrudnionych w Polsce

Rejony	Zatrudnieni stale, związani z gospodarstwem rolnym o obszarze 0,1 i więcej ha			
	Wariant A		Wariant B	
	w tys.	w % ogółu zatrudnionych	w tys.	w % ogółu zatrudnionych
Polska	1714,9	23,4	1579,1	21,6
Środkowo-Zachod.	226,5	24,2	168,9	18,1
Środkowo-Wschod.	295,6	15,3	235,0	12,2
Południowo-Wschod.	454,6	41,1	452,2	40,9
Południowo-Zachod.	160,4	18,1	154,1	17,4
Opolski	110,8	44,4	101,9	40,8
Pozostałe tereny	467,0	.	467,0	.